

Список використаних джерел

1. Джаман М. О. Теорія економіки регіонів: навчальний посібник / М. О. Джаман; в.о. Полтав. ун-т екон. і торгівлі. - ЦУЛ, 2014. - 384 с.
2. Казюк Я. М. Механізм стимулювання розвитку регіонів / Я. М. Казюк // Економіка та держава. - 2013. - № 2. - С. 122-126.
3. Регіональна економіка: навчальний посібник / І. В. Тараненко, О. В. Дашевська, С. С. Яременко [та інш.]; в. о. Дніпропетр. ун-т ім. Альфреда Нобеля. - Київ: Кондор, 2013. - 305 с.
4. Дадешев Б.А. Регіональна економіка: структурно-логічний навч. посіб./Б.А. Дадешев, В.П. Гордієнко, В.В. Обливанцов. - К.: ЦУЛ, 2014. - 202 с.
5. Габрель М.М. Показники і методи оцінки стану простору метрополій в Україні/М.М. Габрель// Формування ринкових відносин в Україні. - 2014. - №9. - С.178-186.
6. Герасимчук З. Методика комплексного аналізу та оцінки формування регіональних роздрібних торговельних мереж принципам сталого розвитку/З.Герасимчук, В.Корсак//Економіст. -2014. - №9. - С.39-43.
7. Территориальная структура народного хозяйства СССР в период ИГР: сдвиги и тенденции [Текст] / Г. А. Бривановская, Г.В. Иоффе, Г.А. Агранат и др.; Отв. ред. Э.Б. Алаев ; ЛИССР. Ин-т географии. — М. : Наука, 1989. - 190 с.

УДК: 336.717.3

Заславська О. І., к.е.н.

Ужгородський національний університет

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

У статті досліджено стан та тенденції розвитку системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. Здійснено аналіз та оцінку діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, його ресурсного забезпечення. Акцентовано увагу на основних проблемах функціонування системи гарантування вкладів в Україні та визначено шляхи їхнього вирішення з метою забезпечення стабільності та фінансової стійкості вітчизняної банківської системи.

Ключові слова: вклад, гарантування вкладів, фонд гарантування вкладів фізичних осіб, фінансові ресурси, відшкодування банківських вкладів.

The state and trends of the deposit guarantee system of individuals in Ukraine were researched in the article. There were made an analysis and evaluation of the activity of Deposit Guarantee Fund and its resources. The attention was focused on the basic problems of the Deposit Guarantee System in Ukraine and ways of their solution to ensure stability and financial steadiness of the domestic banking system.

Keywords: deposit, deposit guarantee, Deposit Guarantee Fund, financial resources, deposit refund.

В статье исследовано состояние и тенденции развития системы гарантирования вкладов физических лиц в Украине. Осуществлен анализ и оценку деятельности Фонда гарантирования вкладов физических лиц, его ресурсного обеспечения. Акцентировано внимание на основных проблемах функционирования системы гарантирования вкладов в Украине и определены пути их решения с целью обеспечения стабильности и финансовой устойчивости отечественной банковской системы.

Ключевые слова: вклад, гарантирования вкладов, фонд гарантирования вкладов физических лиц, финансовые ресурсы, возмещение банковских вкладов.

Вступ. Ефективне функціонування системи гарантування банківських вкладів є одним із визначальних факторів стабільності та ліквідності банківської системи. В умовах економічної нестабільності гарантії вкладникам на випадок банкрутства банків підвищують ступінь довіри до банківської системи, що сприяє залученню банками коштів населення і, як результат, сприяє стабільності та фінансовій стійкості банківського сектору. Відомо, що фінансово-кредитні установи найбільш вразливі до кризових зрушень в економіці. Банкрутства банків є суттєвою загрозою стабільному розвитку не тільки банківської системи, але й економіки держави загалом.

Для запобігання виникненню та розгортанню фінансової кризи вкрай необхідною є дієва система регулювання та нагляду, яка би забезпечувала своєчасне виявлення та адекватне реагування на появу проблем в окремих банках. Така система повинна включати складові раннього виявлення проблемних банків, негайного наглядового впливу та впорядкованої ліквідації системно значущих неплатоспроможних банків. Тільки ефективно діюча система гарантування вкладів населення спроможна мінімізувати наслідки банкрутства банків та відновити довіру населення до банківської системи.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми удосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб знайшли своє відображення у багатьох працях зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема: К. Алексійчук, С. Аржевітіна, О. Барановського, К. Гончарука, Г. Дмитренка, В. Міщенко, К. Молодіко, П. Нікіфорова, М. Ніконової, В. Огієнка, Ю. Платонової, А. Турбанова та інших.

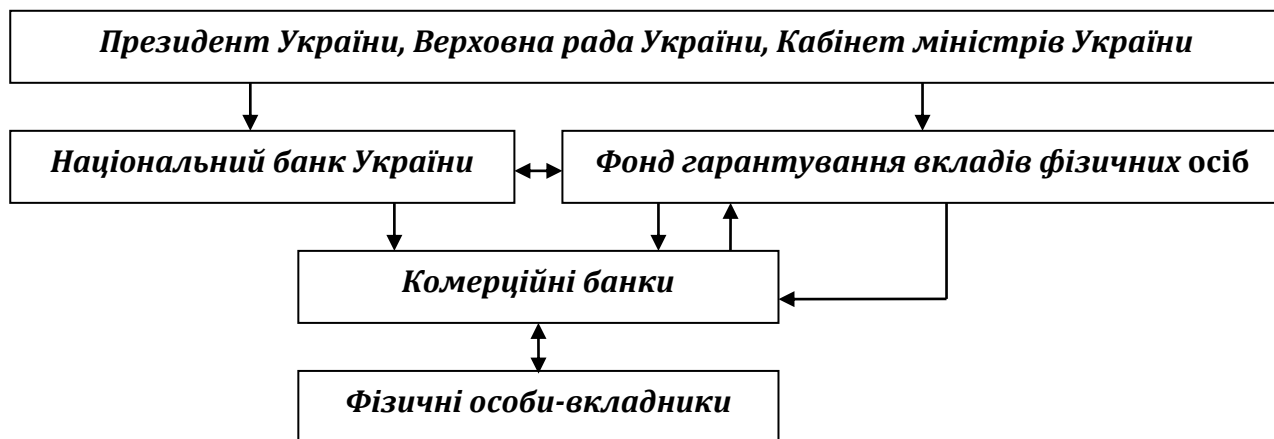
Методика досліджень. У сучасних умовах кризові явища в економіці України супроводжуються значним відтоком коштів населення із банківської системи. За таких умов формування стійкої інституційної системи гарантування вкладів має першочергове значення. Особливої актуальності набувають питання, пов'язані з діяльністю Фонду гарантування вкладів фізичних осіб як основного суб'єкта забезпечення функціонування системи гарантування вкладів в Україні. Незважаючи на значну кількість наукових напрацювань, актуальними залишаються питання удосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб з огляду на складну соціально-економічну та політичну ситуацію в Україні.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування теоретичних та практичних аспектів організації системи гарантування вкладів, визначення

напрямів удосконалення роботи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні з метою забезпечення фінансової стабільності банківської системи.

Результати досліджень. Система гарантування вкладів фізичних осіб — це система спеціально встановлених та нормативно закріплених на рівні держави умов діяльності уповноважених суб'єктів із забезпечення повернення депозитних коштів фізичних осіб на умовах платності, строковості та правочину щодо гарантування, оформленого у письмовій формі. Згідно чинного українського законодавства, система гарантування вкладів фізичних осіб — це сукупність відносин, що виникають у зв'язку зі створенням і функціонуванням Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, виведенням неплатоспроможних банків з ринку та їхньою ліквідацією [4].

Зважаючи на відмінності національних банківських систем, у кожній країні система гарантування вкладів має свої особливості, які визначаються структурою банківської системи, чинним банківським законодавством, системою банківського регулювання та нагляду тощо. Структуру системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні наведено на рис. 1.

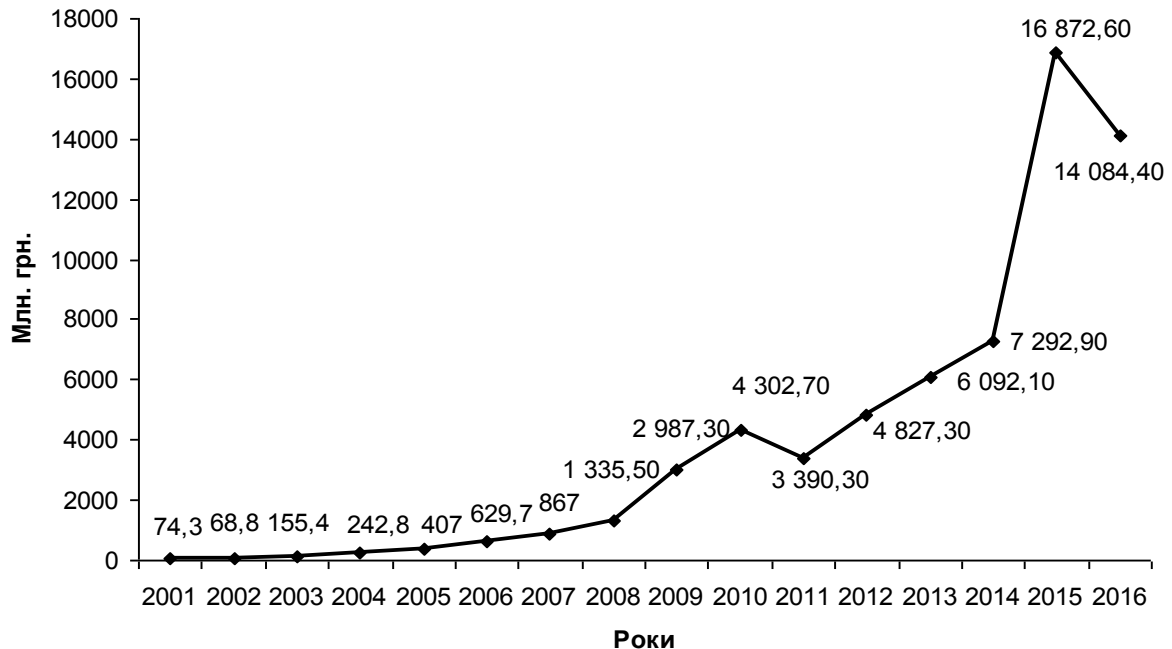
Рис. 1. Структура системи гарантування вкладів фізичних осіб.

Джерело: побудовано на основі [4].

Характеризуючи суб'єктний склад вітчизняної системи гарантування банківських вкладів, слід вказати на основну роль Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також обов'язкову участь у системі комерційних банків. Державні установи та інституції здійснюють регуляторний вплив на діяльність Фонду, визначаючи, зокрема, обсяги та структуру його ресурсного забезпечення.

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб в Україні був створений у 2001 році. Законодавчою основою його функціонування є Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» № 4452-VI від 23.02.2012 р. Цим Законом встановлюються правові, фінансові та організаційні засади функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, повноваження Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, порядок виплати Фондом відшкодування за вкладками, а також регулюються відносини між Фондом, банками, Національним банком України, визначаються повноваження та функції Фонду щодо виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків [4].

Ефективність роботи Фонду значною мірою визначається його фінансовим забезпеченням. У цьому аспекті актуальним питанням є оцінка стану ресурсної бази Фонду, аналіз достатності розміру його грошового резерву. Динаміку розміру фінансових ресурсів вітчизняної системи гарантування вкладів відображено на рис. 2.

Рис. 2. Динаміка фінансових ресурсів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за період 2001—2016 рр., млн. грн. (на початок періоду).

Джерело: побудовано на основі [3].

Аналіз ресурсного забезпечення Фонду гарантування вкладів у період 2001–2016 рр., засвідчив, що за останні 15 років він мав позитивну динаміку росту і збільшився у 190 разів. Фонд постійно нарощував власний ресурсний потенціал, проте фінансова криза 2009 та 2014 рр. внесла свої корективи, і для багатьох банків було розпочато процедуру банкрутства. На ці роки припадають значні виплати вкладникам-фізичним особам банківських установ, що ліквідовувалися. У 2014 р. із метою забезпечення платоспроможності Фонду гарантування вкладів Національний банк України та Міністерство фінансів України надали йому ряд стабілізаційних кредитів. Обсяг отриманих Фондом кредитів становив 21,236 млрд. грн. [2].

Станом на 01.01.2016 року розмір фінансових ресурсів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб України складав 14,08 млрд. грн. Втім, ріст числа неплатоспроможних банків і необхідність здійснення виплат їхнім вкладникам суттєво зменшила його грошові ресурси. Загальна сума коштів, акумульованих Фондом, станом на 01.08.2016 року складала 7,46 млрд. грн., у тому числі, майже 5,07 млрд. грн. – це кошти, інвестовані в державні цінні папери (ОВДП).

Експерти вважають, що існуючих джерел фінансування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні недостатньо, зважаючи на

ситуацію, що склалася в останні роки у соціально-економічній сфері та фінансовому ринку країни. Банкрутство та ліквідація банків вимагають акумуляції значних фінансових ресурсів для виплат їхнім вкладникам. За таких умов, існує небезпека появи ризиків неплатоспроможності Фонду, що вимагає нових підходів до розроблення сучасних механізмів його ресурсного забезпечення та фінансового планування і прогнозування.

Не менш актуальним є питанням розширення повноважень Фонду гарантування банківських вкладів щодо можливості вкладати кошти у корпоративні цінні папери. Фонд гарантування вкладів, прогнозуючи майбутні виплати, тримає певну частину ліквідних коштів на рахунку в НБУ, однак їхня частка є незначною. При цьому більшу частину коштів Фонду вкладено у державні цінні папери, що у порівнянні з комерційними цінними паперами приносить значно менший дохід. У зв'язку з цим доцільно було би розширити спектр інвестиційних операцій Фонду, що, з одного боку, забезпечить додатковий дохід для системи гарантування вкладів, а з іншого – сприятиме розвитку вітчизняного фондового ринку.

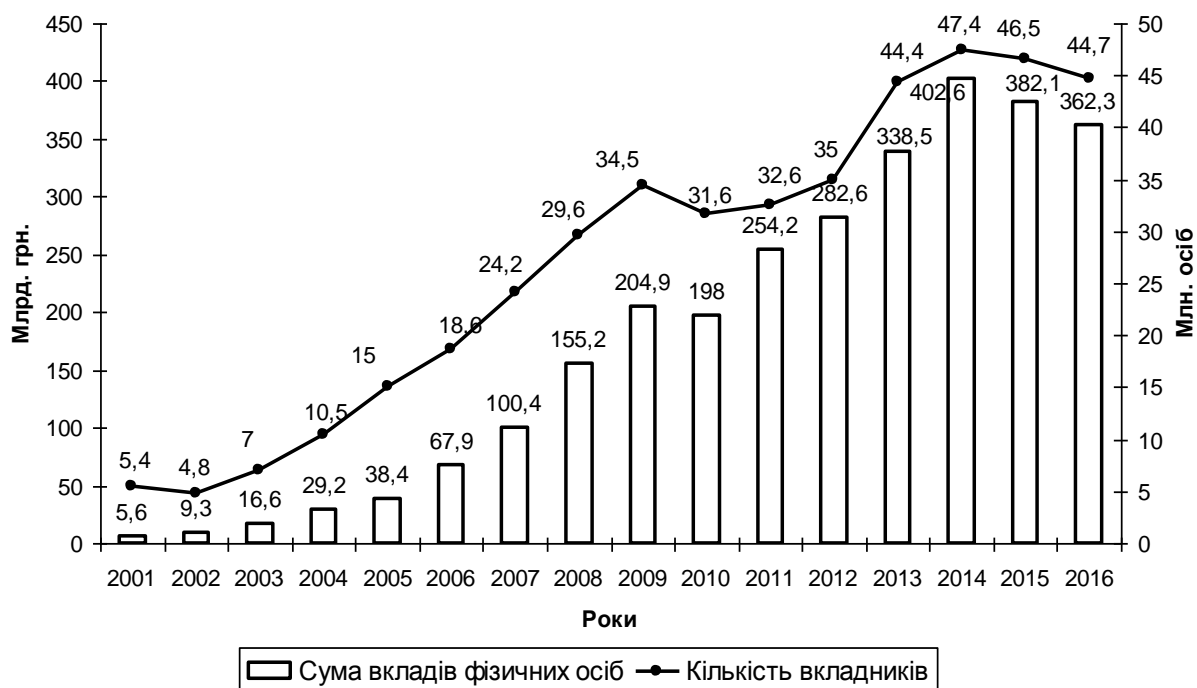
Проблеми функціонування банківського сектору України напряду відображаються на діяльності Фонду гарантування вкладів та його платоспроможності. Основною проблемою вітчизняного банківського сектору, що зумовила фінансову кризу, стало значне зростання проблемної кредитної заборгованості. Станом на 01.01.2008 р. проблемна заборгованість становила 1,3 % від загального кредитного портфеля банків. На початок 2016 року вона зросла у 10 разів — до 13,5 %. Значний обсяг прострочених кредитів у кредитному портфелі призвів до ліквідації чималої кількості банків. Так, станом на 01.08.2016 року у реєстрі учасників Фонду гарантування нараховувалось 105 банків-учасників Фонду, у той час як на початок 2014 року у Фонді нараховувалося 178 банків [3].

Економічна і, насамперед, банківська криза в Україні, що розпочалася у 2014 році, посилили недовіру фізичних осіб до банківських установ, що спричинило скорочення депозитного портфеля банків, при цьому Фондові гарантування вкладів фізичних осіб вдалося лише частково нівелювати цю ситуацію.

На рис. 3 наведено дані щодо розміру депозитних вкладів та кількості вкладників-фізичних осіб за період 2001—2016 років.

Наведені дані свідчать, що починаючи з 2001 року чисельність вкладників українських банків зросла у 8 разів — з 5,4 до 44,7 млн. осіб, а обсяг зосереджених на рахунках громадян коштів збільшився у 65 разів — з 5,6 до 362,3 млрд. грн. Слід зазначити, що криза 2008—2010 рр. відзначалася зменшенням депозитів. Так, значний відтік вкладів фізичних осіб відбувався з I кварталу 2009 року: на 24,4 млрд. грн., або на 11,9 %. Однак, після значного відтоку вкладів протягом відносно короткого періоду розпочалось їхнє поступове повернення до банків, внаслідок чого сума вкладів повернулася на втрачений рівень (204,9 млрд. грн. станом на 01.01.2009 року та 254,2 млрд. грн.

станом на 01.01.2011 року), тобто населення отримувало кошти від Фонду гарантування вкладів та повертало їх у банківську систему до інших банків [3].

Рис. 3. Динаміка депозитних вкладів та кількості вкладників-фізичних осіб в Україні у 2001-2016 рр. (станом на початок року).

Джерело: побудовано на основі [3].

Разом із тим, у 2014 році ситуація була більш напруженою. Так, скорочення вкладів, яке розпочалося на початку 2014 року, тривало безперервно протягом всього року і склало 20,5 млрд. грн., що становило 5,1 %. При обрахунку вкладів в іноземній валюті за курсом долара США, який на початку 2014 року склав 7,99 грн./долар США, загальний відтік вкладів із системи склав 124 млрд. грн., або 30,8 %. Згладжування спаду обсягу вкладів фізичних осіб у посткризовий період відбулося за рахунок зростання гривневого еквіваленту депозитного портфеля фізичних осіб в іноземній валюті. За вкладами фізичних осіб у національній валюті протягом 2013—2014 рр. постійно відбувався відтік коштів у середньому на 1—7 %. За вкладами фізичних осіб в іноземній валюті також спостерігалось зняття коштів їхніми власниками. Доля вкладів у дол. США становила понад 80 %, а в євро — близько 16 %. Лише на фоні значного зростання курсу валют (з 7,99 грн. до 14,96 грн. за 1 дол. США та з 10,88 грн. до 18,79 грн. за 1 євро) еквівалент цього показника в національній валюті зростав: у лютому—березні 2014 р. приріст становив 19,9 %; у серпні 2014 р. приріст склав 8,6 %; у листопаді 2014 р. приріст становив 11,7 %. Ще більший приріст еквіваленту в національній валюті вкладів фізичних осіб в іноземній валюті спостерігався у 2015 р., коли валютний курс зріс у середньому до 25 грн. за 1 дол. США [3].

Однак, варто зазначити, що зростання курсу іноземних валют не завжди здатне припинити зняття коштів фізичними особами з банківських рахунків. На фоні політичної та економічної нестабільності у державі навіть наявність Фонду

гарантування вкладів фізичних осіб не стримує вкладників від вилучення власних коштів із банківських установ. Тенденції до скорочення депозитного портфеля банківських установ ведуть до збільшення кількості неплатоспроможних банків, які передаються Фонду гарантування вкладів фізичних осіб для виведення їх із ринку. А це, у свою чергу, збільшує навантаження на грошовий резерв системи гарантування вкладів фізичних осіб, оскільки при унеможливленні використання інших способів виведення банку з ринку, окрім його ліквідації, повинні здійснюватися виплати відшкодування вкладникам-фізичним особам збанкрутілого банку з ресурсів Фонду.

Фонд гарантує кожному вкладникові банка-учасника системи гарантування вкладів виплату недоступних депозитів у разі банкрутства даної банківської установи. На даний час Фонд здійснює відшкодування вкладів у розмірі до 200 тис. грн. Від початку створення Фонду ця сума змінювалася 11 разів і зрештою збільшилася у 400 разів. Так, у 2008 році розмір відшкодування вкладів збільшився з 50 тис. грн. до 150 тис. грн. через необхідність послаблення наслідків впливу світової фінансово-економічної кризи на банківську систему України. Наступне підняття рівня граничної суми виплат у 2012 році, на думку експертів, було інструментом для відновлення довіри населення до вітчизняних банків та припинення відтоку вкладів із банківських рахунків. Що стосується обсягів виплат гарантованої суми, то за перші 15 років діяльності Фонду вони становили 5,84 млрд. грн., а станом на 01.07.2016 р. вкладникам неплатоспроможних банків було виплачено 76,45 млрд. грн. [3].

Слід зазначити, що при прийнятті рішення про підвищення розміру відшкодування Фонд орієнтується на зміну середнього розміру вкладу. Найпоширенішим підходом щодо встановлення гарантованих сум вкладів є визначення його величини на основі розміру ВВП на душу населення. У європейській практиці найчастіше визначають суму гарантованого вкладу на рівні трикратного розміру ВВП на душу населення. В Україні показник співвідношення між розміром гарантованого вкладу та обсягом ВВП на душу населення, який у 2007 р. становив 3,23, у 2008 р. зріс до 10,73. Втім, починаючи з 2008 року, він почав знижуватися через зростання номінального обсягу ВВП на душу населення і становив 4,54 на кінець 2015 року [1].

Незважаючи на скорочення граничного розміру відшкодування вкладу на душу населення, розмір показника співвідношення між розміром гарантованого вкладу та обсягом ВВП на душу населення в Україні відповідає європейським вимогам. Втім, його достатність ще не свідчить про надійність чинної вітчизняної системи захисту вкладів та про захищеність банківських вкладників-фізичних осіб.

Ефективне багаторічне функціонування Фонду гарантування вкладів, безумовно, сприяє зміцненню довіри до банківського сектору та нарощуванню банками ресурсного потенціалу за рахунок депозитних вкладень. Однак, аби протистояти викликам ринкової економіки, яка розвивається циклічно і

постійним атрибутом якої є ризик, систему гарантування вкладів населення доцільно вчасно та ефективно реорганізувати і вдосконалювати.

Висновки. Аналіз діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні показав, що його ефективне багаторічне функціонування сприяє зміцненню довіри до банківського сектору та нарощуванню банками ресурсного потенціалу за рахунок депозитних вкладів. Втім, негативні тенденції, викликані фінансово-економічними кризами 2009 р. та 2014 р. у банківській системі, досить відчутно вплинули на функціонування Фонду гарантування вкладів та його платоспроможність. Зростання проблемної заборгованості банків, девальвація гривні, велика кількість неплатоспроможних банків та значні виплати відшкодування їхнім вкладникам суттєво зменшили грошовий резерв Фонду. За таких умов виникає необхідність удосконалення всієї системи гарантування вкладів із метою стимулювання залучення коштів у банківську систему задля забезпечення її фінансової стійкості.

Підвищення ролі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та наявність широкого набору ефективних інструментів роботи з проблемними банками, застосування сучасних механізмів, що знижують негативні наслідки банкрутства банків, є важливим фактором у забезпеченні стійкості банківської системи. Для удосконалення роботи Фонду необхідно:

- розробити заходи з мінімізації ризиків і стабілізації системи в умовах кризи;
- удосконалити законодавство у сфері гарантування вкладів, виведення неплатоспроможних банків із ринку та управління проблемними активами;
- розпочати роботу з оптимізації бізнес-процесів і прийняття рішень при здійсненні виплат та введенні тимчасової адміністрації у проблемні банки;
- поліпшити операційну готовність до виплати гарантійного відшкодування вкладникам та розрахунку розміру вимог вкладників;
- мінімізувати трансакційні витрати учасників завдяки застосуванню і постійному вдосконаленню системи диференційованих ставок внесків.

Дослідження питання взаємодії фінансово-кредитних установ та держави у відносинах гарантування вкладів фізичних осіб дозволило дійти висновку, що сучасне вітчизняне законодавство щодо гарантування вкладів потребує удосконалення. Зокрема, необхідно провести детальну правову регламентацію системи взаємодії органів державної влади, центрального банку та приватних фінансових установ для ефективного гарантування та страхування депозитів, що сприятиме залученню грошових коштів на фінансовий ринок України.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

3. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fg.org.ua>.

4. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 року № 4452-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua>

УДК: 339:138

Звягінцева О. Б., д.е.н., доцент
Освітній центр «Right course»

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ РИНКОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ РЕКРУТА В ПРОЦЕСІ САМОМАРКЕТИНГУ

Запропонована методика проведення аналізу ринкових можливостей рекрута в процесі самомаркетингу, яка враховує маркетингові особливості об'єкта самомаркетингу.

Ключові слова: самомаркетинг, аналіз ринкових можливостей рекрута, самооцінка, самоаналіз.

The method of analysis of market opportunities recruit during self-marketing, which allows for self-marketing marketing features of the object.

Keywords: self-marketing, analysis of market opportunities, recruit, self-image, introspection.

Предложена методика проведения анализа рыночных возможностей рекрута в процессе самомаркетинга, которая учитывает маркетинговые особенности объекта самомаркетинга.

Ключевые слова: самомаркетинг, анализ рыночных возможностей рекрута, самооценка, самоанализ.

Вступ. Ефективність маркетингу, на нашу думку, пов'язана з результатами досліджень за трьома основними напрямками: теорія маркетингу, об'єкт маркетингу (товар, сфера діяльності, галузь) та «практичний» маркетинг. Знання теорії будь-якого процесу є базою для адекватного творчого застосування її постулатів на практиці. «Немає нічого більш практичного, ніж гарна теорія». Для того, щоб ефективно оперувати маркетинговими термінами необхідно знати їхнє значення. Застосування теорії маркетингу є ефективним при врахуванні специфічних особливостей продукту маркетингової діяльності, тому маркетингологів необхідно досконало знати товар – об'єкт його дослідницьких дій і заходів щодо просування, а також ринок, галузь, вид бізнесу. Для розвитку творчого потенціалу маркетингової діяльності маркетинголог повинен черпати натхнення поза стінами власного підприємства, одержуючи й аналізуючи інформацію про вдалі та невдалі заходи інших бізнесменів. Цей процес можна інтерпретувати як «практичний» маркетинг.